

БИБЛИОТЕКАТА НА МАРИН ДРИНОВ

ЕЛЕНА КИРОВА

Рецензент: *Любен Атанасов*
Редактор: *Мария Велева*

Елена Кирова. БИБЛИОТЕКА МАРИНА ДРИНОВА

Выдающийся болгарский историк и славяновед профессор Марин Дринов располагал богатой личной библиотекой, насчитывающей 2969 томов книг и журналов. Автор анализирует библиотечный фонд в следующих аспектах:

- по языку, на котором опубликованы произведения;
- по содержанию;
- по авторам и заглавиям;
- по году издания.

Полученные результаты отражены в самостоятельных таблицах.

В библиотеке Дринова имеется литература на разных языках, причем лучше всего представлен русский язык.

По содержанию фонд библиотеки многопрофильный. Наиболее значительно количество из областей языкознания, теории литературы и критики, этнографии и истории с вспомогательными науками. Лучше всего представлена тема „Болгария“ во всех возможных аспектах. Значительна доля литературы и по темам: „Кирилл и Мефодий“, „Восточный вопрос“ и „Македония“.

Elena Kirova, MARIN DRINOV'S LIBRARY

The distinguished Bulgarian historian and specialist in Slavonic studies, Professor Marin Drinov had possessed a large personal library of 2969 books and periodicals. The authoress has analyzed the library holdings by the following aspects: language of publication; contents; authors and titles; year of publication.

The results are presented in separate tables.

Drinov's library comprised of books in various languages, Russian being prevailing. By their contents, the library holdings were multiprofil. Most of the books were in the field of linguistics, theory of literature and criticism, ethnography and history and related sciences.

The topic "Bulgaria" was best presented in all its aspects. Other topics covered were also "Cyril and Methodius", "The Eastern Question" and "Macedonia".

От древността до наши дни библиотеките са се развивали с оглед на предназначението си в две насоки: 1) като организирани фондове от писмени материали за обществено ползуване; 2) като колекции на отделни лица за лично ползуване.

Вторият тип библиотеки — *личните*, имат не по-малко значение от това на обществените. Основната им задача е да служат за база на научно-изследователската, книжовната и литературната дейност на собствениците си — изтъкнати учени, писатели, общественици. Както е известно от историята на библиотеките, много от тези богати частни колекции са завещани от притежателите им на големите обществени библиотеки към академии на науките, университети и други научни организации. Други лични библиотеки са били закупени от държавата след смъртта на създателите им, с цел да бъдат присъединени към фондовете на националните или големи публични библиотеки, за да ги обогатят. Така те се превръщат от частни сбирки в обществено имущество, достъпно за широк кръг читатели.

Голямата социална роля на личните библиотеки не се изчерпва само с преминаването им от частно владение в обществено. Те са незаменими исторически извори за сведения относно научните и културните интереси на техните притежатели. По състава на определена частна библиотека могат да се направят редица интересни и важни изводи за езиковата подготовка на собственика ѝ, за научните области и теми, които са го интересували. По личната библиотека може да се установи каква е била литературната база, с която той е разполагал за научните си изследвания. Може да се установи също дали интересите му са били строго специализирани по темите, върху които е работил, или са се разпростирали и по проблеми от гранични науки, както и от областта на културата и изкуствата.

Но тези ценни източници на информация, събирани по вкус и професионални потребности, в значителната си част не са пожалени от времето. Едни са разпилени от наследниците, а други — подарени на обществените библиотеки по изричното желание на притежателите им.

В повечето случаи там те са се слели с общия книжовен фонд и завинаги са изчезнали като самобитни сбирки от книги и периодични издания. Българската културна история не прави изключение по отношение на личните библиотеки. Известно е, че Г. С. Раковски, Неофит Бозвели, Емануил Васкидович, Иван Богоров, Петко Славейков, Сава Доброплодни, Добри Войников, Иван Добровски, Христо Ботев и много други изтъкнати дейци на Възраждането са притежавали библиотеки. За фондовете на някои от тях са се запазили частични сведения, по които гадаем за вкусовете и интересите на собствениците им към определен вид четиво, за литературната основа на тяхната книжовна и обществена дейност. Вероятно всички наши образовани сънародници от Възраждането са притежавали библиотеки, които са ги подпомагали в борбата им за просвета, за черковна и политическа независимост.

Изглежда, че по-образованите българи са започнали да събират лични библиотеки още в периода до Кримската война, но те не са били добре съхранявани, защото още в 1846 г. К. Фотинов пише: „Докато вси благоразумни люде, кои един от друг преварат се да има по-харна книгохранилница и нея предпочитат за най-голямо си имущество, за кое и голема чест между словесния народ има, у нас ако се случи нещо да има некой неколко книжки, него е срам от други, защото вместо да го похвалят, тия му се присмиват и ругаят, защо собира таквия неща, що нито хлеб дават, нито

пък хранят човека. А някои пък в такова състояние имат свои книгохранилища, щото един селачанин с по-големо попечение и грижа има свое царвуле (опенци), нежели свои книгохранилища.¹

По запазени архивни материали, публикувани бележки и спомени можем да правим догадки за съхраняваната в тези библиотеки книжнина и за въздействието, което е оказала на своите притежатели.

Някои от тези лични библиотеки обаче са имали каталози или описи, запазени до днес, по които можем до голяма степен да възстановим количеството и съдържанието на литературата, отразена в тях. Такива са каталозите на библиотеките на Иван Денкоглу, Васил Априлов, Иван Селимински, Неофит Рилски, Спиридон Палаузов, Найден Геров, Любен Каравелов и Марин Дринов. Значението на тези „най-сухи каталози“, както се изразява проф. Ив. Шишманов, е много голямо за историята на Българското възраждане. По тях можем да установим какви идеи и мисли са вълнували нашите сънародници. Споделяме казаното от проф. Шишманов: „Какво откровение би било за литерар-историка да би знаел например какви книги са притежавали и чели Паисий, Софроний, Неофит Бозвели, Райно Попович, Раковски, Ботев и толкова други. Колко тъмни места в техния труд биха се осветили, колко извори на тяхното творчество биха се открили.“²

Всички описи и каталози са ценни извори при проучване на научните и културни интереси на тези видни представители на българската интелигенция през Възраждането. Дълг на нашата историческа наука е да изследва библиотеките на големите български родолубци и възрожденци. Подобно проучване ще разкрие с какви книги е расла и възмъжавала нашата интелигенция през Възраждането, с кои автори е формирала своя мироглед.

Следва да отбележим, че проучването на каталозите е свързано с редица трудности. В повечето случаи те не са съставени от собствениците на библиотеките, а от техни наследници или от служебно натоварени лица. Описанията на отразените в каталозите книги и списания невинаги са пълни. Допускани са грешки в имената на авторите. Често явление е да не се посочва авторът на произведението, а също и годината на издаване — два много важни елемента от библиографското описание, чиято липса затруднява изследвателя при анализа на библиотечните фондове. Съкращенията на отделни думи от заглавията на книгите и неясният почерк на описвачите пречат също при разчитането на описанията и пораждат съмнения при идентифицирането на книгите. При многотомните произведения невинаги се посочва броят на томове, което пък не дава възможност да се установи точно количеството на книгите.

С още по-големи трудности се сблъскваме при разпределението на книгите съобразно съдържанието им по отрасли на знанието или по теми.

Каталозите са правени много години след смъртта на притежателите на библиотеките, от което следва, че отразеният в каталога библиотечен фонд е претърпял промени (естествено неблагоприятни) и се е отдалечил от първоначалния състав на библиотеката. Тези факти също трябва да се вземат под внимание при крайните изводи.

Колкото и несъвършени да са каталозите като извори за изследване на личните възрожденски библиотеки, единствено по тях може да се направи проучването, след като вече самите библиотеки не съществуват.

Сред запазените изворни материали от този вид е и каталогът на библиотеката на проф. Марин Дринов, публикуван в самостоятелна книга от

¹ Фотинов, К. Обзорение за вишереченое. — Любословие, II, 19 юли 1846.

² Шишманов, Ив. Д. Нови студии из областта на Българското възраждане. — В: Сб. БАН, 1926, с. 21.

Народната библиотека през 1914 г. Това изследване си поставя за цел да проучи библиотеката му и да установи нейната роля при формирането му като учен, общественик и виден деец на Българското възрождане. Анализът на библиотечния фонд е извършен в следните аспекти: по езика, на който са публикувани книгите; по области на знанието, съобразно съдържанието на книгите; по година на издаване.

С особени трудности бе съпроводен анализът на книгите по съдържание в случаите, когато отделни издания биха могли да се отнесат с еднакъв успех към няколко науки. При тези и при подобни случаи класификацията е била условна, т.е. определена книга е била отнесена по съдържание към тази наука, на която по преценка на авторката е отделено най-голямо внимание от съставителя ѝ.

Анализът на книгите по съдържание не бива да се схваща само като механично групиране по основните клонове на науката. Навсякъде, където е възможно, се дава и оценка на научната или художествената стойност на изданията. Изтъкването на отделни забележителни автори и на техните произведения във всяка група книги, свързани по съдържание с определена наука, дава възможност да се направят изводи за научните и културните интереси на Дринов, за предпочитаните от него автори и произведения, за литературната основа на неговата научна, преподавателска и обществена дейност.

Извършеното въз основа на каталога групиране на книгите по годината на издаване разкрива в каква степен библиотеката на М. Дринов е била в състояние да предлага актулна информация в областта на научния, политическия и обществения живот.

КРАТКИ ЖИВОТОПИСНИ БЕЛЕЖКИ ЗА МАРИН ДРИНОВ С ОГЛЕД ФОРМИРАНЕТО И СЪСТАВА НА БИБЛИОТЕКАТА МУ

Видният български историк, държавен деец и професор по славяноведение в Харковския университет Марин Дринов е роден през 1838 г. в гр. Панагюрище в бедно занаятчийско семейство. Първоначалното си образование получава в родния си град. В 1857 г. със средства на Панагюрската община той заминава да се учи в Киев. През 1861 г. е приет за студент в Московския историко-филологически факултет, където слуша лекции при видните слависти О. Бодянки, Ф. Буслаев, М. Погодин, В. Соловьев, К. Леонтиев, Н. Тихонравов и др. По същото време в Москва живеят и други българи: Н. Бончев, Р. Жинзифов, Л. Каравелов, К. Миладинов, В. Попович, Г. Теохаров и др.

В 1865 г. Дринов завършва университетския курс със степен „кандидат на историко-филологическите науки“ и в края на същата година става домашен учител на децата на княгиня Е. А. Голицина (родена Черткова). Със семейството на Голицина той пътува пет години из Европа, като посещава Виена, Прага, Париж, Женева. Използува пребиваването си в тези големи културни центрове, за да работи в библиотеки, да проучва архиви и музеи, събирайки материал за историята, езика и бита на южните славяни, по-специално — на българите. В Италия Дринов проучва стари писмени паметници относно дипломатическите отношения и връзки между католическата църква и църквите на славянските страни. От този период е и първата му научна публикация „Страшни ли са за народността ни фанариотите и йезуитите?“, написана в Женева през 1866 г.

В дейността си по издирването на документи, свързани с историята на България, Дринов е подпомаган от руския учен-славист В. В. Макушев. В

1869 г. той публикува своите два крупни труда „Поглед върх произхождането на българският народ и началото на българската история“ и „Исторически преглед на българската църква от самото ѝ начало и до днес“.

През същата година по негова инициатива в Браила се поставя началото на Българското книжовно дружество. Въпреки че не присъства, той е избран за негов председател. Много от статиите си Дринов публикува в печатния орган на Книжовното дружество — „Периодическо списание“.

Завръщайки се в Москва, Дринов защитава магистърска дисертация през 1872 г. на тема „Заселение Балканскога полуострова славянами“, публикувана в 1873 г. През същата година той е избран за доцент в Харковския университет. В 1875 г. М. Дринов защитава докторска дисертация и наскоро след това е избран за професор. Докторската му дисертация е на тема „Южни славяне и Византия в X век“.

След Априлското въстание Дринов развива голяма дейност в помощ на пострадалото българско население.

По време на Освободителната война и на Временното руско управление Дринов се завръща в България и взема дейно участие в изграждането на младата българска държава. Той поема управлението на отдела на Народното просвещение и духовните дела. Организира българското просветно дело на широки демократични основи.

Давайки си отлично сметка за значението на библиотеките в културното развитие на народите, Дринов се присъединява с радост към идеята за създаването на публична библиотека в София с безплатна читалня. В книгата си „Патриотически и насърчителни разкази“ първият библиотекар на Народната библиотека в София — Ив. Б. Шумков, пише: „След дохождането на княз Дондукова-Корсакова в София председател на библиотеката стана М. Дринов, който биде и министър на народното просвещение. Във Великото в Търново Народно събрание по предложение на М. Дринов библиотеката се призна за „Българска народна библиотека.“³

М. Дринов е вторият учредител на Народната библиотека след Петър Владимирович Алабин. Лично той полага големи грижи за добрата ѝ организация и за превръщането ѝ в държавно учреждение. Когато напуска България през 1879 г., Дринов изпраща в дар на библиотеката около 45 тома ценни книги и списания, 4 карти и пожелания за блестящо бъдеще в полза на науката и просветата.

Завърнал се в Харков, Дринов подновява преподавателската си работа и научните си изследвания.

В 1900 г. след 16-годишно отсъствие той идва в България и престоюва повече от месец в родното Панагюрище. В 1903 г. здравето му се влошава. Умира на 28 февруари 1906 г. България загубва първия си голям учен, който доказа славянския произход на българите и който посвети изцяло научната си мисъл на българския народ и на славянството.

В научната си дейност М. Дринов обединява три големи научни области: история, филология и литературна история и критика и етнография, влизащи в състава на Славеноведението. Чел е лекции: по черковно-славянски език към историята на славянското езикознание, към историята на западните славяни, по история на българите, история на славянските народи под османско владичество (българи, сърби, хървати), история на литературата на западните и южните славяни във връзка с политическата им история — сръбско-българска писменост през XV—XVIII в., история на словенците, за славянските наречия.

³ Йорданов, В. История на Народната библиотека в София. С., 1930.

М. Дринов е работил по следните по-важни проблеми:
 — Живот и дейност на славянските просветители Кирил и Методий.
 — Надписи от времето на цар Симеон.
 — Разпадане на Самуиловата държава.
 — Гръцко-руско-български отношения през X—XI в.
 — България под Византийско иго; Цар Асен; Цар Иван-Александър.
 — Историко-политически и географски преглед на България през XIV в., и мн. др.

За своите лекции, както и за написването на трудовете си и за разработката на проблемите, от които се е интересувал, Дринов се е нуждаел от солидна научна база, изразена главно в научна литература. Тази база той формира постепенно в своята лична библиотека.

ПРЕНАСЯНЕ НА БИБЛИОТЕКАТА В БЪЛГАРИЯ. КАТАЛОГЪТ НА БИБЛИОТЕКАТА

М. Дринов поставя началото на личната си библиотека вероятно в Русия, защото като учител в Панагюрище той се е ползвал от училищната библиотека. Полага основите ѝ като студент и продължава да се грижи за доброто ѝ състояние до края на живота си, когато фондът ѝ нараства на внушителната за една частна библиотека цифра — 2969 тома книги и списания. Той издирва и набавя стари издания, свързани с историята на България. В едно писмо до Нешо Бончев от 1 май 1867 г. той пише: „... Не мога да се удържа да ти не съобща една радост. Това е, че днеска намерих и купих Стриттера, Билвардуена с безценните коментарии и допълнения от Дюканжа и Familiae Byzantinae Дюканжа же...⁴ Аз съм събрал и в Женева няколко важни латински книги за историята ни, па съм писал във Виена да ми съберат немските и чешките. Вие же събирайте руските, та като се върнем в България, да има какво да правим.“⁵

Дринов завещава библиотеката си устно на жена си, възлагайки ѝ да я предостави в полза на българската наука и просвета.

По нареждане на Министерството на народното просвещение в 1909 г. библиотеката на Дринов е пренесена в София и предадена на Народната библиотека. През 1914 г. за нея е изработен специален шкаф, в който се поставят всички книги, добре подвързани. Така Народната библиотека изразява голямата си признателност към делото на Марин Дринов, запазвайки библиотеката му непокътната. За нея е изработен и каталог, публикуван също през 1914 г. с предговор от проф. В. Н. Златарски. Днес този каталог е изходно начало при изследване на научните интереси на големия български учен и патриот Марин Дринов.

КАТАЛОГЪТ на Дриновата библиотека е *азбучен*. Описанията на кирилица и латиница не са обособени, а следват в една поредица по азбучен ред на имената на авторите или по заглавна редна дума. Описанията са подробни. Съдържат даже сведения за формата и вида на подвързията. Не са малко случаите обаче, когато липсват важни елементи от описанието, например година на издаване. Към каталога е приложен систематичен показалец, в който книгите и списанията са групирани с техните номера по отрасли на знанието. Систематиката обхваща 16 деления, които са: археология, библиография, богословие, география, икономически и общест-

⁴ От трите книги само първата е записана в каталога на библиотеката му.

⁵ БИА на НБКМ, ф. 111 (Марин Дринов), арх. ед. 2, л. 55—56.

вени въпроси, етнография, изкуство, история, образование, отчети и годишници, периодически издания, филология и литература, юриспруденция и разни.

При анализа на каталога се оказва обаче, че той е изграден на няколко неправилни принципа, които водят до сериозни грешки в количеството и съдържанието на книгите и списанията.

Допуснатите слабости при съставянето на каталога се следните:

1. В една поредица са представени описанията на кирилица и латиница. Подобен ред е допустим при условие, че на първо място се изредят изданията на кирилица и непосредствено след тях се посочат изданията на латиница. По такъв начин във всяка буква ще се получат по две групи описания — на кирилица и на латиница.

В каталога на Дриновата библиотека публикациите на кирилица и латиница са смесени. В резултат от това се получават различия в авторската и заглавната редна дума. Като последница от тази неправилна постановка в каталога не се събират на едно място произведенията на един и същ автор. Чести са случаите, когато трудовете на известни славяноведа и историци са пръснати на различни места, в зависимост от това, как са написани имената им. Така например трудовете на известния славист Ватрослав Ягич са представени на две места в каталога: на буква И, която започва с описания на латиница, и на буква Я, където са записани само публикации на кирилица.

Подобен е и случаят с трудовете на проф. Ив. Д. Шишманов, представени в каталога под три вида редни думи: Шишманов, Ив. Д.; Šišmanov, Dr. Ivan, Schischmanow, Dr. I. D., с трудовете на Шафарик, записани под редна дума: Šafarik, Paul Iosef; Schafarik, P. J., с трудовете на Бодуен де Куртене, събрани под редна дума: Baudouin der Courtenay; Бодуен де Куртенэ, И. А., и др.

2. Препратките за съавторство, съставители, редактори и издатели са отразени в каталога под самостоятелни номера. Това заблуждава ползващия каталога относно броя на самостоятелните заглавия в библиотеката, например: № 394 и № 567 се отнасят за една и съща книга — Даукши, Н. Литовский катихизис; под № 394 фигурира самостоятелно описание под името на лицето, което е направило обяснителните бележки — Э. Вольтер. Същите случаи са и при № 630 и № 43; № 1308 и № 920. Каталогът изобилствува с подобни примери.

Такъв подход при съставянето на каталога води до изкуствено увеличаване на библиотечния фонд със заглавия, които са отразени на две места.

3. Томовете при многотомните издания — сборници, годишници, отчети, както и годишниците на списанията, са записани в каталога само под един номер. Този метод на работа пък води до неправилно намаляване броя на томовете и създава погрешна представа за големината на библиотеката и количеството на книгите ѝ. Така например т. 1 и 2 от съчиненията на Г. Вебер. Курс всеобщей истории. 2. изд. М., 1860—1862, са записани само под един номер — 343. Същото се отнася и за книгата на Ст. Веркович. Веда словена. Београд, 1874 в 2 т., представени само под № 351; за речника на А. Х. Востоков. Словарь церковно-славянскаго языка. Спб., 1858 в 2 т., записани под № 407. По същия начин Византийский временник в 10 т. с записан само под № 410. Трите тома от събраните съчинения на А. Хилфердинг — Собрание сочинений А. Гильфердинга. Спб., 1868/1873, са отразени под № 462.

С този метод на работа съставителите на каталога си служат постоянно и навсякъде при описанията на многотомните издания и на списанията.

4. Дубликатите на различните издания са записани под самостоятелни номера, различни от номера на първия екземпляр. Излишно е да се обяснява, че и този метод на работа е погрешен, защото заблуждава ползвателя на каталога относно състава на библиотечния фонд и количеството на самостоятелните заглавия в него.

Интересно е също да се отбележи подходът при описанието на дубликатите. Те са представени само от пореден номер, придружен от броя на страниците и сведенията за вида на подвързията.

5. Сериозни грешки са допуснати и при систематиката на книгите и списанията. Нарушен е принципът класификацията да се извършва въз основа на съдържанието на публикациите. В много случаи те са систематизирани по вид на изданието. В каталога е пренебрегнат този основен принцип на класификацията. В противоречие на него в каталога са създадени групи от рода на „Отчети“, „Периодични издания“, които би трябвало да се поместят между останалите заглавия в зависимост от съдържанието им.

6. Недопустимо е също наличието на отдел „Разни“, в който са включени издания от различни области на науката и изкуствата. Те също трябва да намерят мястото си в обособените по съдържание групи от книги.

След направената ревизия на каталога се получиха следните резултати относно количеството на книгите и периодичните издания в библиотеката на Дринов:

1. Общият брой на книгите и периодичните издания в томовете е 2969 вместо записаните в каталога 2670. От тях книгите са 2461 т., а периодичните издания (списания, отчети и годишници) — 508 т.

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА КНИГИТЕ ПО ЕЗИЦИ

Разпределението на книгите по езици дава възможност да се установят езиците, от които се е ползвал М. Дринов. Резултатите от този анализ на библиотечния фонд са отразени в

Таблица № 1

1. Руски език	1792
2. Български език	318
3. Сърбо-хърватски език	211
4. Немски език	198
5. Чешки език	184
6. Полски език	137
7. Френски език	55
8. Латински език	26
9. Италиански език	14
10. Румънски език	14
11. Гръцки език	9
12. Английски език	6
13. Черковно-славянски	5

Получените резултати от разпределението на книгите и списанията по езици показват, че:

— М. Дринов е ползвал не само литература на руски и български език. Значително място в неговата езикова култура заемат всички славянски езици, а от западните езици — немски и френски. Както се вижда от таблицата, той е ползвал и литература на италиански, румънски и по-малко на гръцки и английски език, а от класическите езици — на латински.

— Водещо място в библиотеката на Дринов се пада на литературата на руски език. Както за други видни наши възрожденци, така и за М. Дринов

руският език е бил донякъде втори „майчин“ език. В Русия той живее и работи близо 40 години. С руския език завършва висше образование, получава научната си подготовка, на него четат лекциите си, пише дисертациите си и другите си научни трудове. Не са редки случаите, когато пише до свои приятели-българи на руски език. Ето защо напълно закономерно е литературата на руски език в библиотеката му да съставлява 60% от целия библиотечен фонд. Сред книгите на руски език попадаме на първо място на трудовете на руските учени-слависти: О. Бодянский, Т. И. Буслаев, П. Лавров, Вл. Ламански, В. Макушев, А. Потебня, А. Пипин, В. Д. Спасович, М. Сперански, И. Срезневски и др.

Дринов е притежавал и много от трудовете на изтъкнати слависти-езиковеди от другите славянски страни, също на руски език, например на Фр. Миклошич, П. И. Шафарик, В. Ягич и др.

На руски език Дринов е притежавал и отделни произведения на Шекспир, Сервантес, Шилер и Байрон.

— На второ място по количество в библиотеката на Дринов следват книгите на български език. Те съставляват 10% от целия библиотечен фонд. Въпреки незначителния им брой в сравнение с количеството на руските книги, фактът, че те са на второ място, говори вече твърде много. Зад този факт стои българинът и човекът Марин Дринов. Далеч от България на хиляди километри, невидими връзки го теглят към родната страна и всичко българско.

От българските книги преди Освобождението той е притежавал: И. Богоров. Чистобългарска наковалня. С., 1878; Д. Благоев. Буквар по нагледна и гласна метода с 212 образи извътре. Пловдив, 1874; П. Калянджи. Другар за детцата. 2. изд.; Я. Т. Кочов. Словосъчинение. наредено от. . . Цариград, 1868; Ив. Момчилов. Писменица на славянският език. Белград, 1847, и др.

Голяма част от изданията на български език са били наистина необходими на Дринов за научните му изследвания, свързани с историята на България, с българския език и народно творчество. Такива са например трудовете на проф. Л. Милетич. Един документ от първото време на Танзимата; Заселението на католишките българи в Седмиградско и Банат; Ловчанските помаци; Синтактични въпроси; Старобългарска граматика с упражнения и др.; на П. Каравелов. Българското учебно дело в Турско; на В. Н. Златарски. Нови известия за най-древния период на българската история; Два известни български надписа от IX в.; Към въпроса за тъй наречените преправки на Паисиевата история; Студии по българска история и др.

От приведените примери се вижда, че Дринов е следил отдалеч развитието на българската историческа наука, етнография, фолклористика и езикознание, от които лично се е интересувал.

Това означава, че и българската книжнина в библиотеката на Дринов е изпълнявала функциите на научна база за неговата дейност като учен и преподавател.

— Литературата на сърбо-хърватски език заема по количество трето място в библиотеката на Дринов. Тя представлява 7% от общия библиотечен фонд. По този резултат правим извода, че Дринов е ползувал добре този славянски език, че е поддържал научни контакти с колегите си от Сърбия и Хърватско и е проявявал интерес към трудовете им. Такива са например изданията на: М. Ч. Миличевич. Манастири Србији. Београд, 1867, и Школе у Србији, од почетка свога века до краја школске 1867 година. Београд, 1868; Стоян Новакович. Акценти штампаних Српско-словенских књига црно-

горских и млетачких, истраживање. . . У Београду, 1877, и История Српске књижевности, преглед угаджан за школску потребу с додатком од примера из старе-словенске, српско-словенске и дубровачке књижевности и с таблицом глагољских слова. Београд, 1867; Иван Павлович. Домачи извори за српску историю. У Београду, 1877; Божидар Петранович. Богомили. Црква босанска и крестјани. (Историческа разправа). У Задру, 1867; Медо Пуцич. Споменици српски. Преписао из дубровачке архиве. . . У Београду, 1862; Списак књижаре браче Јовановича у Панчеву. Панчево, 1873; Сава Сретенович. Славенска грамMATика. Съставио. . . Београд, 1853.

Како се вижда од посочените примери, преобладаващата част од литературата на сърбо-хърватски език е од периода преди Освобождението и од научните области, в които е работил Дринов.

На четврто място по количество следват книгите на немски език, од којо Дринов се е ползувал слободно. Немските публикации съставляват 6,6% од целия библиотечен фонд.

Немската литература е представена од таква автори и трудове: Ernst Dümmler und Franz Miklosich. Die Legende von Heiligen Cyrillus. Wien, 1870; Seb. Zehethmayer. Analogisch vergleichendes Wörterbuch des Gesamtgebiet der indogermanischen Sprachen. Auf Grund strenger Etymologie, besonderer Berücksichtigung des Lat., Griech., Deutschen, Slavischen und Sanskrit. Leipzig, 1879; V. Jagić. Die neusten Vorschungen über die slavischen Apostel Cyrill und Methodius. Wien; V. Jagić. Ein Beitrag zur serbischen Annalistik mit literaturgeschichtlicher Einleitung. Berlin, 1876; Gregor Krek. Über die Wichtigkeit der slavischen traditionellen Literatur als Quelle der Mythologie. Wien, 1869; Georg Curtius. Griechische Schulgrammatik. 5. Aufl. Prag, 1862; A. Leskien. Handbuch der Altbulgarischen (Altkirchenslavischen) Sprache, Grammatik, Texte, Glossar. Weimar, 1871; Joos. Mikkola. Berührungen zwischen den westfinnischen und slavischen Sprachen. Helsingfors, 1893; Fr. Miklosich. Vergleichenden Formenlehre der slavischen Sprachen. Wien, 1856.

Како се вижда од примерите, Дринов е притежавал на немски език трудовете на най-изтъкнатите представители на славистиката.

Литературата на немски език в библиотеката му е само научна. Посветена е исклучително на основни проблеми на славяноведението.

— Сравнително с голям број е представена и литературата на чешки език. По количество тя се доближава до книжнината на немски език. Од чешки език Дринов се е ползувал също така добре, както и од останалите славянски езици. За доброто овладяване на този език веројатно е допринесъл и продолжителниот му престой в Прага.

По характер и публикациите на чешки език са научни истражувања, предимно од областа на славистиката и на българската историја. Од тях заслужаваат внимание трудовете на д-р Константин Иречек, с когото Дринов е поддржал пријателски врзки и го е поканил в Бугарија след Освобождението: Poselství Republiky Dubrovnické k. Čisářině Katárině II. V. L. 1771—1775. Studie k dějiám Jihoslovansk a Ruským. V. Praze, 1893; Dějiny Národa Bulharského dle původních pramenů. V. Praze, 1867; K. Kadlec. Rodinný nedil čili zadruga v pravu slovanskem. V. Praze, 1898; Fr. Černý. Evangeliiar Olomoucký. V. Praze, 1902; Karel Müller. Xenofontovy drobné spisy. V. Praze, 1904; Vaclav Nebeský. Dějiny musea království českého. V. Praze, 1868; V. J. Nováček. Frantiska Palackého Korrespondence a zápisky. U Praze, 1902; Obraz světa slovanského s hledistě politicko-narodního v Praze, 1867.

— На шесто място по количество със 137 книги е представена литературата на полски език, от който Дринов се е ползвал също така добре, както и от чешки език. И изданията на полски са посветени на славянството и на полския народ. Такива са например: Julia Selingerwa. *Lekcyje geografii w połączaniu z etnografią*. Lwów, 1876; Antoni Kalina. *Studyja nad historyją języka bułgarskiego*. Cz. 1—2. Kraków, 1891; Jan Karłowicz. *Słownik gwar polskich*. Kraków, 1903; L. Kubala. *Szkice Historyczne*. Serya pierwsza. Wyd. 2. Lwów, 1880; Waclaw Alexandr Maciejowski. *Historia prawodawstw słowjanskich*. Wyd. 2. Warszawa, 1858; J. Moraczewski. *Dzieje Rzeczypospolitej*. Poznań, 1862; Józef Muczkowski. *Mała gramatyka języka polskiego*. Pb., 1860; Władysław Nehring. *Kurs literatury polskiej dla użytku szkół*. Poznań, 1866.

— Дринов е притежавал и 55 книги на френски език. По-голямата част от тях са от областта на историята и етнографията, като например: F. Laurent. *Études sur l'Histoire de l'humanité. La réforme par...* Bruxelles, s. a.; Georges Macridès. *Procès de Suleiman Pacha*. Traduction du compte-rendu officiel des débats de la cour martiale du séraskerat. Constantinople, 1879; *Memoire des bulgares remis aux représentants des puissances à Constantinople*. Plovdiv, 1878; Ofeicoff. *La Macédoine point de vue ethnographique, historique et philologique*. Philipopoli, 1887; Alfred Rambaud. *L'empire grec au dixième siècle*. Constantin Porfirogénète. Paris, 1870; M. Simonde de Sismondi. *Histoire des républiques italiennes du moyen âge*. Bruxelles, 1838; *Status de l'académie heraldiko-généalogique italienne*. Pise, 1875; Camille Farcy. *La guerre sur la Dunabe 1877—1878*. Paris, 1879; Herodot. *Histoires d'Hérodote, traduction nouvelle avec introduction et des notes par P. Giguet*. Paris, 1864, *Ethnographie des vilayets d'Andrinople, de Monastir et de Salonique*. Constantinople, 1878; Leon Lamouche. *La Bulgarie dans le passé et le présent. Étude historique, ethnographique, statistique et militaire*. Paris, 1892.

— В библиотеката на Дринов намираме и книги на латински и италиански език. По-голям е броят на латинските книги — 26 срещу 14 на италиански. И те са научни изследвания от областта на историята, езикознанието и литературната история. Например: Caroli Jarmiri Erben. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*. Prague, 1855; Fr. Miklosich. *Monumenta linguae paleoslovenicae et codice suprasliensi*. Vindobonae 1851, и *Lexicon paleoslovenico graeco-latinum. Emendatum auctum*. Vindobonae 1862—1865; W. Regel. *Analecta byzantino-russica*. Petropoli, 1891; *Fontes rerum byzantarum sumptibus Academiae Caesariae Scientiarum*. Petropoli, 1892; Lucius Septimius. *Dictys Cretensis sive Lucii Septimi ephemerides Belli Troiani libri sex*. Bonnae, 1833; Jeremia G. Haner. *Scriptores rerum Hungaricarum et Transilvanicarum*. Viennae, 1777; Joseph Dobrowski. *Institutiones linguae slavicae. Dialecti veteris, quae quum apud russos, serbos alisque ritus graeci, tum apud dalmatas glagolitas titus latini slaves in libris sacris et zinet*. Vindobonae.

Michel-Giuseppe da Canale. *Nouva istoria della republica Genova, del suo commercio e della sua letteratura dalle origine all'anno 1797*. Firenze, 1858—1864; Giuseppe Maffei. *Storia della letteratura italiana. Terza edizione originale, nuovamente*. Firenze, 1853; *Resoconto autentico della disputa avvenuta in Roma le sere di 9 e 10 febbraio 1872 fra sacerdoti cattolici e ministri evangelici intorno alla venuta di Pietro in Roma*. Seconda edizione. Roma, 1872.

— Малкият брой книги на румънски език е указание, че Дринов не се е ползвал активно от литературата на този език. Това, което е вписано в каталога, е също от областта на историята и литературознанието, като: V. P. Hasdeu. *Istoria critica a romaniloru. Pamentulu terrei-romanesce*. Bucresci. 1875; *Istoria limbei romane. T. 3, partae 1. Principle de linguistica*. Busuresci,

1881; *Fragmente pentru istoria limbei Romanae. Elemente dacica*. Bucuresci, 1867; *Limba romana vorbita intre 1550—1600. Studiu paleografico-linguistic* de B. Petriceicu-Hasdeu cu observatiuni filologice de Hugo Schichardt. Bucuresci, 1878; *Revista istorica a Arhivelor Romanici. Indice de documentele aflate in archiva statului, si nepublicate anca*. Bucuresci, 1874.

По-малкият брой книги на английски език (6) показва, че Дринов не го е използвал активно в обществената си и научна дейност. От шестте заглавия две са на списания. Останалите 4 книги са от областта на историята и славистиката.

Книгите на гръцки език в библиотеката на Дринов са от областта на историческата граматика и религията, а на черковно-славянски език са богослужбни.

СЪСТАВ НА БИБЛИОТЕЧНИЯ ФОНД

Разпределение на книгите по отрасли на знанието

Пред изследвателя на личността и делото на Марин Дринов се разкриват много по-големи възможности за проучване на неговите научни и културни интереси, когато се анализира съдържанието на библиотеката му. Получените резултати показват не само към кои науки е било насочено неговото внимание, но и с кои автори и с какви произведения са представени те.

Резултатите от анализа на съдържанието на библиотеката са отразени в

Таблица № 2
за разпределение на литературата по науки⁶

1. Хуманитарни науки (общо)	2205,	от които:
1.1 Филология. Литературознание	1019	
1.2 Исторически науки	909	
1.3 Богословие	86	
1.4 Право	65	
1.5 Педагогика. Образование	63	
1.6 Икономика. Обществени въпроси	34	
1.7 Философски науки	13	
1.8 Наука (като цяло)	12	
1.9 Библиотекознание и библиография	4	
2. Художествена лит.		
Народно творчество	96	
3. Естествени науки. Математика	64	
4. Изкуство	55	
5. Справочна лит. и лит. с универсално съдърж.	52	
6. Медицина. Приложни науки	33	

В тази таблица се откроява ясно огромният превес на хуманитарните науки пред естествените, математическите и приложните науки. Явно е, че съдържанието на библиотеката е точно копие на научните интереси на М. Дринов, формирал се като хуманитарист в епохата на Българското възраждане. Но както сочат биографите му, неговата научна дейност е твърде разностранна — от историята и литературата до етнографията и езикознанието. Тази разностранност се определя от нуждите на времето, в което живее и твори: от една страна, славистиката през XIX в. е схващана все още доста широко — като сбор от филологически и исторически дисциплини, а

⁶ Общият сбор на разпределените по съдържание издания е с 464 тома по-малък от количеството на целия фонд. От него са отпаднали дубликатите и тези заглавия, чието описание е недостатъчно да се определи съдържанието им и да се отнесат към определена област на знанието.

от друга — специфичните условия на Българското възраждане поставят широки и многостранни задачи пред малобройния кръг от български учени. Оттук и своеобразният енциклопедизъм на техните интереси и занимания.

Редът на хуманитарните науки се оглавява от *филологията и литературознанието*. Публикациите в тези две области превишават значително по количество останалите науки. Въпреки че в центъра на научноизследователската дейност на М. Дринов са стояли проблемите на българската история, той е разбирал добре, че те не могат да бъдат решени правилно, ако не се съпровождат от паралелни проучвания на езика, литературата, етнографията и фолклора. Интересите му към всички тези науки са отразени чрез съответната литература в неговата библиотека. Водещото положение на филологическите науки и на литературознанието в библиотеката му се обяснява още и с преките задължения. Като професор той чете лекции по черковнославянски език, история на славянското езикознание, историята на литературата на западните и южните славяни.

Езикознанието е представено с много сериозни изследвания, посветени на различните славянски езици, вкл. и на българския. Такива са например трудовете на: П. Билярский. Судьби церковного языка. Историко-филологическия изследвания. Спб., 1858; Бодуен де Куртене. Глатологическия (лингвистическия) заметки. Воронеж, 1877; Некоторые отделы грамматики „славянских языков“. Отрывки из лекций. . . Казань. 1881; Практическия правила русскаго правописания и произношения. Изд. 2. испр. и доп. Варшава, 1876; О. Бодянский. О времени происхождения славянских письмен. М., 1885.

Дринов е притежавал и голяма част от трудовете на руския филолог и славяновед А. Будилович: Исследование языка древнеславянского перевода XIII слов Григория Богослова по рукописи Императорской публичной библиотеки XI века. Спб., 1871; Общеславянский язык в ряду других общих языков древней и новой Европы. Варшава, 1829; Первобытные славяне в их языке, быте и понятиях по данным лексикальным. Исследования в области лингвистической палеонтологии славян. Киев, 1897; Ян Гебауер. Славянская наречия. Перев. и примечания А. Степановича. Киев, 1882; Ч. Даничич. Основе српскога или хрватскога љезика. У Београду, 1876; Н. Державин. Звуковыя особенности говора болгар — поселенцев бердянского уезда Таврической губернии. Спб., 1902; Фр. Миклошич. Сравнительная морфология славянских языков. М., 1884—1887, а също и изследванията на Миклошич на немски език за езика на българите от Седмиградско и за турските елементи в южно- и източноевропейските езици (гръцки, албански, румънски, български, сръбски, малоруски, великоруски, полски).

Значителна част от публикациите от областта на езикознанието представляват *изследвания на граматиката на отделните славянски езици*. Такива са някои от трудовете на проф. д-р Л. Милетич. Синтактични въпроси. С., 1899; Старобългарска граматика с упражнения, текстове из старобългарските паметници и речник. За средните учебни заведения. С., 1888; Членът в българския и руски език. С., 1901; Роман Брандт. Краткая фонетика и морфология польского языка. М., 1894; Краткая фонетика и морфология сербского языка. М., 1885; Краткая фонетика и морфология чешского языка. М., 1900; Начертание славянской акцентологии. Спб., 1880; Ч. Даничич. Мала српска граматика. Беч, 1850.

Към тази част от библиотеката на Дринов спадат и различните речници, като например: Мияк Галъички. Речник од три љезика:

⁷ Динеков, П. Литературни въпроси. С., 1963.

македонски, албански и турски. У Београду, 1875; А. Дювернуа. Материалы для словаря древне-русского языка. М., 1894; Вук Ст. Караджич. Српски рјечник истумачен њемачкийем в латинскийем рјечима. У Бечу, 1852; Фр. Миклошич. Етимологически речник на славянските езици. Виена, 1886 (на немски език), и др.

Намираме също и описания на ръкописи например: М. Сперанский. Описание рукописей библиотеки историко-филологического института Князя Безбородко в г. Нежине. М., 1900; А. Горский. Описание славянских рукописей Московской Синодальной библиотеки. М., 1862.

Към тази литература следва да се прибавят и различните учебни пособия за изучаване на отделните славянски езици: Гр. Воскресенский. Славянская христоматия. Сборник по славянским наречиям: древнему церковно-славянскому, древне-русскому, болгарскому и др. М., 1884; И. Богоров. Чисто българска наковалня за сладкодумство. С., 1878.

Общо за литературата от областта на езикознанието следва да се отбележи, че тя е представена с имената на всички изтъкнати представители на филологическите науки и на славистиката в Русия и в славянските страни: П. А. Лавров, Вл. Ламански, И. Срезневски, А. Востоков и много други.

На литературознанието е отделено също голямо внимание в библиотечния фонд. То е представено предимно с научни изследвания по *теория на литературната наука, история на литературата* в различните славянски страни и с *учебни пособия* в същата област. Такива са например изданията: А. Н. Веселовский. Из истории романа и повести. Материалы и исследования. Спб., 1888; М. Драгоманов. Отголосок рыцарской поэзии в русских народных песнях. Киев, 1875; Сергей Соловьев. Виктор Гюго и Диккенс как проповедники гуманности и друзья детей. Харьков, 1896; И. Шерр. Всеобщая история литературы. Изд. 3. в двух томах. Спб., 1879—1880; Ив. Шишманов. Наченки от руско влияние в българската книжнина. С., 1899; М. Сперанский. Друзья и враги Пушкина в литературе. Нежин, 1899, и Деление истории русской литературы на периоды и влияние русской литературы на югославянскую. Варшава, 1896; Владимир Качановский. К вопросу о литературной деятельности болгарского патриарха Евфимия (1375—1395). Спб., 1882; Н. Гальковский. Сербский народный эпос. Б. М., 1897; Ярослав Волчек. История словацкой литературы. Киев, 1889; А. С. Архангельский. Очерки из истории западно-русской литературы. XVI—XVII в. Ч. 1—2. М., 1888, и К изучению древне-русской литературы. Спб., 1888; Андрей Стороженко. Очерки из истории чешской литературы. Киев, 1880; М. Г. Халанский. Н. В. Гоголь как романтик и поэт русской действительности. Харьков, 1903, и др.

На второ място след филологическите науки и литературознанието следват историческите науки. В библиотеката на Дринов те са застъпени от следните исторически и помощни исторически дисциплини: 1) обща история, история на отделни страни и народи; 2) археология; 3) етнография; 4) исторически извори, архиви; 5) историография.

Посочваме примери за всяка група научни трудове и публикации: 1) Т. И. Буслаев. Догатки и мечтания о первобитном человечестве. Б. м. г.; Георг Вебер. Курс Всеобщей истории. Перев. с нем. Е. и В. Корша. 2. изд. Т. 1—2. М., 1860—1862. Дринов притежавал и четвъртия том на същия труд на немски език от 1863 г.; Зачатки юридических и политических учреждений у первобытных народов. Харьков, 1894; Д. И. Иловайский. Очерки и рассказы из всеобщей истории. М., 1886; И. К. Григорович. Преглед на най-новата история (1815—1885). Прев. от 5. изд. Ст. Костов с прибавление историята на французската революция. Пловдив, 1888; П. Медовиков.

Латинские императоры в Константинополе и их отношение к независимым владетелям греческим и туземному народонаселению вообще. М., 1849; И. В. Нетушил. Очерк римских государственных древностей. 1. Государственное устройство Рима до Августа. Харьков, 1897; А. Покровский. К вопросу об основном характере древнееллинского государства. Нежин, 1905; А. Ф. Риттих. Славянский мир. Историко-географическое и этнографическое исследование. Варшава, 1885.

С. Соловьев. История России в эпоху преобразования. 2. изд. М., 1870, и История России в царствование Алексея Михайловича. Спб., 1860; П. А. Сырку. Из истории сношений русских с румынами. Спб., 1896; Т. Успенский. Русь и Византия в X веке. Одесса, 1888; Н. М. Карамзин. История государства российского. Царствование Василия Иоанновича Шуйского и междуцарствие. Спб., 1889; Ал. Клеванов. История юго-западной Руси. От ее начала до половины XIV века. М., 1849; Нил Попов. Россия и Сербия с 1806—1856. М., 1869; Д. И. Багалеи. К истории заселения степной окраины московского государства до Алексея Михайловича. Б. м. г.

М. Дринов е притежавал и няколко изследвания на Д. И. Багалеи за етнографията, археологията и търговията в Харковската губерния, което показва, че той се е интересувал и от историята на Харковския край, гдето работил дълги години.

На историята на други славянски страни са посветени изданията: А. Александров. Материал и некоторые исследования по истории Черногорья. Казань, 1897; М. Бобржинский. Очерк истории Польши. Перев. с 3. польск. изд. под ред. проф. Н. И. Карева. Т. 1—2. Спб., 1888—1891; П. Н. Буцинский. О Богдане Хмельницком. Харьков, 1882; А. Гильфердинг. Т. 1. Ч. 1. История сербов и болгар. Ч. 2. Кирилл и Мефодий и ч. 3. Обзор чешской истории; т. 2. Статьи по совр. вопросам; т. 3. Босния, Герцегов. и Старая Сербия. Спб., 1868—1873; В. Григорович. О Сербии и ее отношениях к соседним державам преимущественно в XIV и XV столетиях. Казань, 1859; К. Я. Грот. Моравия и Медьари с половины IX до начала X века. Спб., 1881; В. Томек. История чешского королевства. Перев. с чешск. под ред. В. Яковлева. Спб., 1868.

Както трябва да се очаква, много изследвания в библиотеката на М. Дринов са посветени на *историята на България*. Като имаме предвид количеството на книгите, с право можем да кажем, че това е един от централните въпроси, по които М. Дринов проявява неотслабващ интерес през целия си живот. Литературата за историята на България е представена от трудовете на всички изтъкнати руски и други славянски историци, работили в тази област, а също и от трудовете на известни български учени от периода след Освобождението. Такива са например: В. Васильевский. Обновление болгарского патриаршества при царе Иоанне Асене II в 1235 году. Ч. 1. Б. м. г.; П. А. Лавров. Новое похвальное слово Климента Словенского. Спб., 1898, и Одна из переделок истории славяноболгарской йеромонаха Паисия, сохранившаяся в рукописи № 1731, собрания профессора Григоровича. М., б.г.; Викентий Макушев. Очерк истории современного положения задунайских славян (болгар и сербов). Варшава, 1876; Константин Иречек. История болгар. Перев. Ф. К. Брауна и В. Н. Палаузова. . . Одесса, 1878, и същото съчинение, издадено на български през 1886 г.: Материалы для изучения Болгарии. Букурешт, 1877; Теодор Успенский. Образование второго болгарского царства. Одесса, 1879; Т. Флоринский. К вопросу о богомилах. Киев, 1883.

М. Дринов е притежавал и много публикации на български автори, посветени на историята на България или на крупни исторически събития от

родната история. Повечето от тях са издадени в периода след Освобождението, например: А. П. Шопов. Десетдневно царуване. Из Българското въстание в 1876 г. С., 1881; Ив. Д. Шишманов. Първата среща на Априлова с Венелина. Кюстендил, 1898; Черновежд. Кратко описание на Панагюрското въстание провъзгласено на 20-й Априлий 1876 г. и по-важните събития след него в Турското царство, додето се освободи градът Панагюрище от турското владение на 31 декемврий 1877 г. С., 1893; М. Попруженко. Очерки по истории возрождения болгарского народа. Б. м. г., Материали за историята на възраждането на българския народ. Пловдив, 1900, и Материали для истории славянских колоний в России. Одесса, 1902; Г. Кръстевич. История българска. Т. 1. Цариград, 1869; Хр. П. Константинов. Спомени за страшната пролет в Ахъ Челеби през 1876 година. Пловдив, 1884.

Дринов е следил работата на българските учени-историци отблизо и педантично. Че това е така, се вижда и от каталога на библиотеката му, в който са отбелязани много трудове на проф. В. Н. Златарски: Нови известия за най-древния период на българската история. С., б. г.; Два известни български надписа от IX в. С., б. г.; Ивайло и Момчил. Сравнителна характеристика. Б. м., 1899; Писмата на византийския император Романа Лакапена до българския цар Симеона. С., 1896; Студии по българската история. Кой е бил Тудор Черноризец Доксов. С., 1897; Студии по българската история, Приемниците на Омортага. С., б. г. и др.

Следва да добавим още и трудовете на Стефан Бобчев. История на българския народ. Учебник за гимназиите и средните училища. 2. прераб. изд. Пловдив, 1897; Г. Баласчев. Бележки върху веществената култура на старобългарското ханство и основанието му в Европа. (Кръмов войник по кожен ръкопис от X—XI век). С., 1902; К. А. Цанков. 23 писма и бележки на В. Левски по неговата апостолска дейност в България през годините 1871 и 1872. С., 1900.

Сред историческата литература в библиотеката на Дринов е отделено значително място на *делото на славянските просветители Кирил и Методий*. То е представено в много изследвания на изтъкнати руски и други учени-слависти (общо от 39 труда).

Известно е, че Дринов се е занимавал също с въпроса за делото на Кирил и Методий и неговото значение за културното развитие на славянските народи по-специално на българския народ. Литературата по този въпрос в библиотеката му е добра база за научните му изследвания. Такива са например трудовете на: Александър Александров. Служба святым славянским апостолам Кириллу и Мефодию в болгарском списке XIV века. Варшава, б. г.; А. Воронов. Главнейшие источники для истории св. Кирилла и Мефодия. Киев, 1877; Н. Грот. Взгляд на подвиг славянских первоучителей с точки зрения их греческого происхождения. Варшава, 1885; Ив. Корсунский. Значение Святых Кирилла и Мефодия как учителей народа русского. М., 1885; М. Г. Попруженко. Заметки по Кирилло-Мефодиевскому вопросу. Одесса, 1892; Кирилло-Мефодиевские вопросы. Мефодиевский юбилейный сборник. Под ред. А. Будиловича. Киев, 1885; И. В. Ягич. Вопрос о Кирилле и Мефодии в славянской филологии. Спб., 1885.

М. Дринов проявява жив интерес и към историята на Македония и македонския въпрос⁸.

⁸ В предговора си към печатния каталог на Дриновата библиотека проф. В. Н. Златарски пише по този въпрос следното: „Почти от самото възникване в книжнината по въпросът за сръбските претенции върху Македония Дринов с най-напрегнато внимание следеше всичко, що се явяваше в сръбската книжнина по тоя въпрос и не се забавяше да го обори. В цял ред полемически статии той показва несъстоятелността на сръбските възгледи върху славянското население в

В библиотеката му и в богатия му архив много материали и издания са посветени на Македонския въпрос в политически и историко-етнографски аспект (общо 25 публикации). Такива са например трудовете на: А. Будилович. В чем заключаются главные трудности македонского вопроса? Б. м., 1903; Милойко В. Веселинович. Срби у Македонији и у јужној старој Србији или договор С. С. Бобчеву. Београд, 1888; Македонскиј въпрос. Пловдив, 1889; П. Драганов. Македоно-славјанскиј сборник с приложением словаря. Состав. . . Спб., 1894; Дримколов. Отпадъка на сръбската пропаганда в скопската епархия. С., 1897; А. Шопов. Народността и езика на македонците. Пловдив, 1888; Д. Матов. Македония според најновите книжовни вести. С., 1895.

Източнијат въпрос, тјсно сврзан с историјата на Бугарија, е също обект на внимание од страна на М. Дринов. На него са посветени в библиотеката му 7 публикации, меѓу кои то и трудът на А. Будилович в 4 отделни книги — Новые данни для истории восточнаго вопроса. Спб., 1884.

Ахеологијата е представена в библиотеката на Дринов с много научни трудове, като: В. Атанасов. Урвич и Бистрица, Кокаленскиј манастир и мала Света гора. Археологическо-исторически бележки. С., 1905; В. П. Бузескул. Шлиман и его разкопки в Трое, Микенах и Тиринфе. Харьков, 1891; Н. И. Веселовский. История Императорскаго рускаго археологическаго общества за первое пятидесятилетие его существования. 1846—1896. 9 ч. . . Спб., 1900; Н. Кондаков. М. П. Погодин как археолог. Спб., 1901; Материалы по археологии Кавказа. Собранные экспедициями Имп. Московскаго Археологическаго общества. М., 1888; Е. К. Редин. X-ый Археологический съезд в Риге. Харьков, 1897, Критико-библиографическия заметки по истории и археологии изкуств. Харьков, 1902 и Искусство и археология (Критика и библиография). Спб., 1905; Вл. и Кар. Шкорпил. Някои бележки върху археологическите и историческите изследвания в Тракия. Пловдив, 1885; С. М. Шпилевский. О задачах деятельности казанскаго Общества археологии, истории и этнографии. Казань, 1884.

М. Дринов е отделил голямо внимание и на литературата по етнография. Тя е представена в библиотеката му с много научни изследвания, сврзани предимно с етнографията на славянството и на бугарски народ. Такива са например: И. Д. Шишманов. Значението и задачата на нашата етнография. С., 1889; И. С. Ястребов. Обычаи и песни турецких сербов (в Призрене, Ипеке, Мораве и Дибре). Из путевых записок. Спб., 1886; С. Н. Шишков. Животът на бугарите в Средна Родопа. Пловдив, 1886; Кузман А. Шапкарев. Руссалии, древен и твърде интересен обичай, запазен и до днес в Јужна Македония. С прибавление: А) Кратко описание на някои местности в същата страна; Б) Един обичай за слугите на Т.-Пазарджишко окупие. Пловдив, 1884; А. Пыпин. Предположения об историко-этнографическом изучении южнославянских земель, особенно Болгарии (1876). Б. м. г.; А. Минх. Народные обычаи, обряды, суеверия и прерасудки крестьян Саратовской губернии. Собраны в 1861—1888 годах. Спб., 1890; В. Ф. Миллер. Систематическое описание коллекции Дашковскаго Этнографическаго музея. М., 1887; Д. Матов. Сръбско-бугарската етнографска препирня пред науката С., 1893; В. М. Медакович. Живот и обичаи црногораца. У Новом Саду, 1860; Материалы для этнографии болгар. Из архива Новороссийскаго генерал-губернатора. Одесса, б. г.; Д. Маринов.

Македония по всички посоки. Силата на неговите оборувања се състоеше в тоа, че на сръбскиј шовинизъм, субективност, изопачение на фактите, тој противопоставяше својата обективност, правдивост и научна основа, а неговото авторитетно име в науката оказа немало влияние на прво време върху постановката и развитието на македонскиј въпрос в полза на бугарите.“

Жива старина. Етнографическо (фолклорно) изучение на Видинско, Кулско, Белоградчишко, Ломско, Берковско, Оряховско и Врачанско. Русе. 1891—1892; Е. Ф. Карский. К вопросу об этнографической карте белорусского племени. Спб., 1902; В. Н. Златарский. Клятва у языческих болгар. Спб., 1905; А. Ветухов. Заговоры, заклинания, обереги и другие виды народного врачования, основанные на вере в силу слова. Варшава, 1902; С. И. Веркович. Топографическо-этнографический очерк Македонии. Спб., 1889 и др.

М. Дринов е притежавал изследвания по Изворознание и много издания на исторически извори и документи и архиви, като: Ю. Венелин. Влахо-болгарски грамоты. Собрал. . . Спб., 1842; Вл. Качановский. Сербския жития и летописи как источник для истории южных славян в XIV—XV веках. Б. м. г.; Амфиан С. Лебедев. Историческая разыскания в южнорусских архивах. М., 1884; Викентий Макушев. Итальянские архивы и хранящиеся в них материалы для славянской истории. Спб., 1870, Материалы для истории дипломатических сношений России с Рагузской республикой. Из истории внешних сношений Рагузской республики. М., 1865, Исторические памятники южных славян и соседних им народов, извлеченные из итальянских архивов и библиотек. . . Варшава, 1874; Иван Павлович. Домачи извори за српску историю. У Београду, 1877; Исторически паметници по времето на заверата. С., 1884; Б. Цонев. Ръкописна сбирка в Рилския манастир. Б. м. г.; Д. И. Багалеј. Мысли об устройству исторического архива при Харьковском университете. Харьков, 1884; *Arhivum do dziejów literatury i oświaty w Polsce*. Kraków, 1904; *Archivum Komisji Historycznej*. Kraków, 1902; W. Witenbah. *Deutschland Geschichtquellen im Mittelalter bis zur Mitte des dreizehnten Jahrhunderts*. 2. Aufl. Berlin, 1866.

Историографията е представена в библиотеката на Дринов от няколко труда: В. Бузескул. Немецкая историография. Б.м.г., Научная литература по греческой истории за последние годы (1880—1892) в ее главных явлениях. 1. Общи сочинения по истории Греции. М., 1893 и Обзор немецкой литературы по истории средних веков. Харьков, 1885; Н. Осокин. Очерк средневековой историографии. Казань, 1888.

На трето място по количество в комплекса на хуманитарните науки следват книгите в областта на религията и богословието. Преобладават изследванията по църковна история, като: Антоний архимандрит. Константин епископ болгарский и его Учительное евангелие. Из истории древне-болгарской церковной проповеди. Казань, 1885; В. П. Бузескул. Новое исследование по истории папства в XI веке. Спб., 1889; И. С. Ястребов. Податки за история српске цркве и путничког записника. У Београду, 1879; А. Лебедев. Турецкий период греческой церкви. Б. м. г. и Протестанство и протестанты в России в эпоху преобразования. Историческое исследование. М., 1890; Из истории юго-славянского монашества XIV столетия. М., 1871; О начале христианства в Киеве до торжественного принятия христианской веры при св. Владимире. Киев, 1888; А. Шопов. България в църковно отношение. Пловдив, 1889; А. Гильфердинг. Судьба православной Греко-Италийской церкви. Исторический очерк. . . Б. м. г.

Част от книгите по богословие са посветени на живота и дейността на църковни дейци, жития на светци, като например: И. С. Пальмов. Цареградский патриарх Фотий и его отношение к современному славянству. Спб., 1890; А. Лебедев. Евгений Булгарис, архиепископ словенский и херсонский. Б. м. г.; А. Кирпичников. Св. Георгий и Егорий Храбрый. Исследование литературной истории христианской. Спб., 1879; Сказания о

житии девы Марии и их выражение в средневековом искусстве. Б. м. г.; Русское сказание о Лоретской Богородице. М., 1896; Богородица в народной поэзии. Б. м. г.; Исторический обзор иконописных изображений Богородицы. Б. м. г.; С. С. Бобчев. Первый экзарх новой болгарской церкви. Б. м. г.; А. Александров. Петър I Петрович, владика митрополит черногорский. Его посвящение во епископа и сказанное им после этого слово. Казань, 1895.

Друга част от литературата по въпросите на религията е свързана с християнското богослужение, например: П. Кулаковский. Славянское богослужение у католиков. Спб., 1893; Беседа на Рождество Христово, приписываемая Василию Великому (По сербской рукописи XV-го века). Казань, 1899.

Намираме и изследвания за разкол в християнската църква и за еретични учения. Такива са: И. Громогласов. К вопросу о раскольнической белокриницкой йерархии с канонической точки зрения. М., 1895, и Русский раскол и вселенское православие. М., 1898; М. Радченко. Этюды о богомилстве. Видение пророка Исаи в пересказах катаров-богомиллов. Б. м. г., Этюды по богомилстве. К вопросу об отношении апокрифов к богомилству. Б. м. г.; Малоизвестное сочинение Евфимия Зигабена трактующее о богомилах. Нежин, 1902.

Пет книги са посветени на великия чешки реформатор и борец против католицизма — Ян Хус: А. Бильбасов. Чех Ян Гус на Гусинца. Писма Яна Гуса выбранный Мартином Лютером. Спб., 1869.

Към изброените видове издания от областта на богословието и религията следва да се прибавят още различни *беседи и поучения* и няколко *слова*, като: Хрисантий Лопарев. Слово на Великую субботу принадлежащее святому Кириллу Туровскому. Сообщение. . . Спб., 1894; Е. Петухов. Древния поучения на воскресение дни великаго поста. Спб., 1886.

Литературата по право, която е представена в библиотеката на Дринов с 65 заглавия, разглежда в преобладаващата си част проблемите в *исторически аспект*. Явно, че историкът Дринов се е нуждаел от информация за законите и правните обичаи у славянските народи и у българите. Такива са например трудовете на: С. С. Бобчев. Старобългарски правни паметници. (Помагало при изучаване историята на старобългарското право). С., 1903; Валтазар Богишич. О научной разработке истории славянского права. Спб., 1870; Ал. С. Йованович. Наследно право у старих срба. (Прилог чл. 100—101 Душанова Законника). Београд, 1888; Тимофей Флоринский. Памятники законодательной деятельности Душана, царя сербов и греков. Хрисовулы. Сербский законник. Сборники византийских законов. Киев, 1888, и от същия автор: Древнейший памятник болгарского права. Киев, 1904; Л. Шепелевич. В защиту прав детей. Харьков, 1892, и др.

На старославянското право са посветени няколко труда на Карел Кадлец: Karel Kadlec. Rodinný nedil čili zadruha v pravu slovanském. V Praze, 1898; Nekoliko Kapitol z oboru slovanskeho prava. V Praze, 1894; O úkolu právního dejepisu slovanskeho. V Praze, 1896.

Литературата в областта на педагогиката и образованието в библиотеката на Дринов е почти еднаква по количество с литературата по право. Това ни дава основание да смятаме, че за него и двата важни клона от хуманитарните науки са били с равностойно значение за дейността му като преподавател и учен. Не е изключено обаче това да е случайност в развитието на библиотечния фонд.

Педагогическата книжнина може да се разпредели на: 1) Литература за история на педагогиката и за видни представители на тази наука; 2)

Организация на учебната работа в различни учебни заведения; 3) Методически указания за учители; 4) Учебници и учебни помагала.

За всеки от посочените видове публикации даваме по избор автори и заглавия на трудове.

1. М. И. Демков. История русской педагогики (X—XII в.) Ревель, 1895; от същия автор: История русской педагогики. Ч. 1. Новая русская педагогика (XVIII в.) Спб., 1897; А. Ветухов. Ян Амос Коменский как педагог и человек. Харьков, 1893; С. Мыларов. Василий Евстатиевич Априлов, мощният подвижник на новото образование в България. Опис на живота му и на деятелността му. Одеса, 1888.

2. Д. И. Багалей. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам). Харьков, 1884; Гексли. Об университетском воспитании. Речь... при открытии университета Джонса Гопкинса в Балтиморе. Спб., 1876; Воспитательное заведение для южнославянских девиц в Москве. М., б. г.; П. Каравелов. Българското учебно дело в Турско. С., 1888; А. Пл. Кулаковский. Начало русской школы у сербов в XVIII веке. Очерк из истории русского влияния на южнославянския литературы. Спб., 1903; М. Ч. Миличевич. Школе у Србии, од почетка овога века до края школске 1867 године. У Београду, 1868.

3. Василие С. Пелагич. Руководжа за сръбско-босанске, ерцеговачке, старо-сръбјанские и македонске учителие, школе и общине. Београд, 1867; И. Миклашевский. Можно ли возлагать на народных учителей какия-либо обязанности по техническому и профессиональному образованию. М., 1898; М. Демков. Педагогические правила и законы. Б. м. г.; Инструкция за окръжните училищни инспектори. Издадена от Министерството на народното просвещение. С., 1881; Инструкция за управлението на държавните учебни заведения в княжество България. С., б. г.

4. А. Брикнер. Об учебных пособиях при изучении истории России Б. м. г.

Учебниците за първоначалните училища са много малко: числителница, читанка и др.

Обществено-политическата литература е представена с по-малко количество публикации. В почти всички политическите въпроси се разглеждат във връзка с миналото и настоящето на България например: Бендерев. Сербско-болгарская война 1885 года. Спб., 1892; X. Д. Заховский. Современная Болгария (Общий очерк). Князь Батемберг и народ. Низложение князя. Регентство и болгарская конституция. Действия регенства и правительства. Международная политика в Болгарии. Грядущее. Одеса, 1887; И. С. Иванов. Сербия и Болгария со времени восточно-румелийского переворота 6-го сентября 1885 года. Одеса, 1885; Слободан Йованович. Сръбско-бугарский рат. Расправа на дипломатске историйе. Београд, 1901; Македония и Одринско (1893—1903). Мемоар на Вътрешната организация. Б. м., 1904; А. Шопов. Русия, Австрия и България. Спб., 1883.

Не е свързана с темата „България“ книгата на Всеволод Даневский. Системы политическаго равновесия и легитимизма и начало национальности в их взаимной связи. Историко-догматич. исследование. Спб., 1882.

От областта на икономиката Дринов е притежавал само книгите на М. К. Сарафов. Бюджетите на княжество България през десетилетието 1879—1888. С., 1894, на В. Атанасов. Принос за изучаване на нашето народно стопанство. Б. м. г. и на Георгий Белов. Мнение по въпроса за железните пътища в България. С., 1883.

Няколко публикации разглеждат историята на търговските връзки и на търговията в отделни страни, като например: В. Васильевский. Древняя торговля с Регенсбургом. Б. м., 1888; Д. И. Багалея. Краткий исторический очерк торговли (преимущественно ярмарочной) в Харьковском крае в XVII и XVIII вв. Харьков, 1888.

На икономическата история е посветена книгата на А. Н. Ясинский. Очерки и исследования по социальной и экономической истории Чехии в средние века. Юрьев, 1901.

Както беше отбелязано, философските науки изобщо не са отразени в систематичната таблица на каталога. Но при прегледа на описанията и особено на съдържанието на отд. „Разни“ бяха открити и съчинения от областта на *философските науки*. Такива са например: П. Лейкфельд. Несколько слов о Сократе и утилитарианизме. Б. м. г.: К истории философско-религиозного движения в Византии и Болгарии XIV века. Львов, 1902; Ф. А. Зеленогорский. Общая характеристика движения философии в последние три века в ее главнейших направлениях. Харьков, 1893 и О преподавании философии в университете. Харьков 1902; Философия Григория Саввича Сковороды, украинского философа XVIII столетия; Аристипп Киренский, основатель гедонизма. Харьков, 1892; Из истории греческой философии. Харьков, 1892; Природа и жизнь по природе по Аристотелю. Харьков, 1891; Кратки начала от нравственна философия. Прев. от англ. Виена, 1870; Генрих Риттер. История философии древних времен. Перев. с нем. Спб., 1839; Albert Schwegler. Geschichte der Philosophie im Umriß. Ein Leitfaden zur Übersicht. Dritte verbreierte und vermehrte Auflage. Stuttgart, 1857; Paul Leuckield. Zur logischen Lehre von der Induktion. Gesschichtliche Untersuchungen. Berlin, 1894—1898.

Литературата от областта на хуманитарните науки в библиотеката на Дринов приключва с издания, посветени на дейността на научни учреждения и институти и на библиотеки.

Първата група публикации, свързани с дейността на университети и академии, обединяваме под надслова „Наука“. Такива са например: Н. Ф. Сумцов. Столетие юрьевского бывшего Дерптского университета. Харьков, 1903; Протоколы заседаний совета Императ. Харьковского университета и приложения к ним. Харьков, 1869—1873; Отчет о состоянии деятельности Императорского Харьковского университета на 1898 год. Харьков, 1899; Копия на дневниците от Главното годишно събрание на Българското книжовно дружество, станало на 25 и 26 юлия 1874 г. в Браила. Виена, б. г.

От посочените примери се вижда, че Дринов се е интересувал предимно от дейността на Харковския университет, където е бил професор и от дейността на Българското книжовно дружество, за чието организиране и ръководство е имал големи заслуги.

Изданията, свързани с дейността на големи обществени и научни библиотеки в Русия, които Дринов е притежавал, като че на пръв поглед нямат пряка връзка с научните му интереси. Но той спада към тези учени, на които е добре позната ползата от обществените библиотеки. Така може да се обясни присъствието в личната му библиотека на издания за комплектуването на големи публични библиотеки, годишни отчети за дейността им, описи на ръкописните им сбирки. Набавял е такъв вид издания, защото ги е използвал. Такива са например: Записка о необходимости снабжения публичных и других библиотек в России книгами на славянских языках и сочинениями о славянстве. М., б. г.; Отчет Императорской Публичной библиотеки за 1868 г. Спб., 1869 и за 1873, публикуван в 1875; Отчет Одесской городской библиотеки за 1903 г. (73-ий год существования). Одесса,

1904 и отчет на същата библиотека за 1904 г., публикуван в 1905 г.; Отчет Московского Публичного Румянцевского музея за 1876—1878 г. М., 1879; Н. Ф. Сумцов. Организация общественных и школьных библиотек. Харьков, 1896 и др.

В каталога на Дриновата библиотека са вписани и много публикации на описи и ръкописи в различни библиотеки, като М. Сперанский. Заметки о рукописях Београдской и Софийской библиотек. М., 1898 и Описание рукописей библиотеки Историко-филологического института Князя Безбородко в г. Нежине. М., 1900; Обзор московских книгохранилищ. . . Спб., 1874; Александр Востоков. Описание русских словенских рукописей Румянцевского музеума. Спб., 1842; Описание славянских рукописей Московской синодальной библиотеки. Отд. 1. Священное писание. М., 1855—1857 и Описание славянских рукописей Московской синодальной библиотеки. Отд. 3. Книги богослужбных. М., 1869.

Анализът на литературата от областта на хуманитарните науки в библиотеката на М. Дринов дава възможност да се направят няколко съществени извода за неговите научни интереси, за проблемите, върху които е работил, и за неговата читателска култура.

1. На първо място следва да се изтъкне фактът, че в тази си част библиотеката съдържа основната и най-необходима литература, с която си е служил Дринов в дейността си като учен и преподавател. Книжнината по езикознание, литературознание, фолклористика, история и етнография представлява ядрото на библиотеката му. Тя разкрива добре и проблематиката, с която е свързано научното творчество на М. Дринов.

2. Силно впечатление правят множеството публикации, свързани с делото на Кирил и Методий. Това са 39 книги на руски, български, чешки и немски език. Сред тях изпъкват трудовете на известните слависти: А. Будилович, А. Хилфердинг, А. Л. Дювернуа, В. Ягич, П. А. Лавров, М. Погодин, М. Г. Попруженко, А. Соболевский, П. Сирку и др.

Броят на изданията, посветени от тази тема, както и имената на авторите говорят достатъчно убедително за значението, което ѝ е придавал Дринов и за мястото ѝ в научните му изследвания.

3. Темата „Македония и македонски въпрос“ също се откроява с големия брой публикации. Това са 25 книги, в които се разглеждат въпросите за македонския език, за македонските народни песни, за българо-сръбските отношения по македонския въпрос, представени от автори като: А. Будилович, Стефан Веркович, Димитър Матов и др.

4. С по няколко публикации си представени дейността, животът и заслугите на изтъкнати учени—слависти и историци: А. Н. Пипин, Ф. Фортунатов, Н. А. Лавровски, Вук Караджич, В. Григорович, М. Назарович Петров, Йосиф Добровски, Викентий Макушев, А. А. Потенбя, П. И. Шафарик, Изм. Ив. Срезневски, Ватрослав Облак и др.

5. От този най-съществен дял в библиотеката на Дринов установяваме също, че той е проявявал специални интереси към живота и делото на велики исторически личности или световноизвестни писатели, като Ян Хус, Ян Амос Коменски, Бокачо, Виктор Юго, Ф. Достоевски, Г. Хауптман и др.

6. Дринов се е интересувал от правни, педагогически, икономически и философски въпроси само дотолкова, доколкото се свързват с миналото и настоящето на народите, които са били обект на изследване в научната му дейност.

По количество художествената литература, включително и сборниците с народни песни и народни умотворения, стои на второ място след литературата от областта на хуманитарните науки.

От класиците на античната литература Дринов е притежавал съчиненията на Омир на чешки език: *Homerg. Homerova Ilias. Preložil Antonin Škoda. V Praze. 1904; Homerova Odysseia. Preložil Antonin Skoda. Praha, 1902*; на полски език имал книгата на Т. Тасо *Tasso Goffred abo Jeruzalem. Wyzwolona Torquato Tasso. Kraków, 1903*; на У. Шекспир: *Юлий Цезар. Трагедия в 5 действия. Прев. Ив. П. Славейков. Пловдив, 1882*; много произведения на М. де Сервантес. *Критическое издание „Дон Кихота“. Б.м.г., Повести Сервантеса. Харьков, 1893; Стекланный лицензиат. Новелла Мигуэля Сервантеса Сааведры. Перев. с исп. Харьков, 1893; Обманное супружество. Новелла Мигуэля Сервантеса. Перев. с исп. Л. Ю. Шепелевич. Харьков, 1893*; на Ф. Шилер: *Орлеанская дева. Романтическая трагедия. Харьков, 1887*; на Х. Ибсен: *Един предател. Театрално предствление в пет акта. Прев. от нем. С., 1896*; на Дж. Байрон: *Дон Жуан на острове пирата. Из поэмы лорда Байрона „Дон Жуан“. Перев. с англ. Дмитрий Мин. М., 1881*; на Адам Мицкевич: *Zywila. — Karylla. Lwów, s.a., Poezja Adama Mickiewcza. Nowe uzupełnione wydanie. . . Warszawa, 1886.*

М. Дринов е притежавал и много сборници с поетични произведения, анекдоти и др., например: *Ник. Вас. Гербель. Поэзия славян. Сборник лучших поэтических произведений славянских народов в переводах русских писателей, изданы под ред. . . Спб., 1871; Любопытныя и достопамятныя деяния и анекдоты государя императора Павла I. М., 1875; Сборник стихотворений, касающихся жизни славянских народов. Спб., 1876.*

Българската художествена литература е представена с много малко произведения на: *Г. С. Раковски. Горский пътник. Нови Сад, 1857; Л. Каравелов. Страници из книги страдания болгарскаго племени. Повести и разказы. М., 1878; Ив. Вазов. Скитнишки песни. Нови лирически песни. С., 1899.*

Като изключим посочените произведения, останалите художествени съчинения в библиотеката на Дринов са литературни опити на автори без призвание, например: *Т. Василев. Стойко и Петко (две селенчета). Разказ. Солун, 1890; С. Н. Миларов. Паданието на Цариград. Драма в пет действия. С., 1883; Т. Х. Станчев. Гаази Осман Паша. Позорищна игра в 2 действия. Русчук, 1879 и от същия автор: Паданието на България. Историческа драма в 3 действия. Русчук, 1879.*

Много повече са изданията с *народни песни и народни умотворения*, които Дринов е използвал в своите трудове. Такива са например: *Стефан Веркович. Веда словена. Български песни от предисторично и предхристиянско доба. Открил в Тракия и Македония и издал. . . Београд, 1874 и Народне песме македонски бугара. Скупио. . . У Београду, 1860; Г. А. де Воллан. Угро-русские народныя песни. Собраны. . . С приложением очерка быта Угорских и этнографической карты Венгрии. Спб., 1885; А. Дозон. Български народни песни. Париж, 1875; Вук Караджич. Српске народне пјесме из Херцеговине (женске). . . У Бечу, 1866; А. Ломачевский. Сборник песен буковинскаго народа. Киев, 1875; П. Цв. Любенов. Сборник с разни народни умотворения из Кюстендилско. С., 1896; Д. Миладинов и К. Миладинов. Български народни песни. Събрани от братя Миладиновци. . . Загреб, 1861; М. Халанский. Русския народныя песни записанныя в Щигровском уезде, Курской губернии. Варшава, 1881 и Южно-славянския песни о смерти Марка Кралевича. Спб., 1904 и др.*

Математическите и природните науки са застъпени в библиотеката на Дринов със сравнително малък брой книги — общо 64. От тях само 5 са от областта на математиката и физиката, 10 — по естествознание и най-много — 49 — по география. От областта на *физико-математическите науки* са трудовете: К. А. Андреев. О построении поляра относительно плоских геометрических кривых линий. Харьков 1880 и от същия автор: О геометрических соответствиях в применении к вопросу о построении кривых линий. М., 1879; И. Н. Гюзелев. Стойността на теориите във физиката. С., 1901; П. Лейкфелд. Математическая формула для определения вероятности гипотез в ее приложениях к научным построениям. Харьков, 1898; В. А. Стеклов. Общая методы решения основных задач математической физики. . . Харьков, 1901.

Сред тази литература намираме и книги по астрономия: О. М. Митчелъ. Небесныя светила или планетные и звездные миры. Популярное изложение великих открытий и теорий новейшей астрономии. Перев. с англ. Андрей Мин. М., 1868; Г. В. Левицкий. Астрономы и астрономические обсерватории Харьковского университета от 1808 по 1842 год. Харьков, 1893.

Докато математическите науки са представени от сериозни изследвания, книгите по естествознание са предимно научно-популярни. Такива са например: И. П. Скворцов. Солнце, земля и электричество. Харьков, 1897; Н. Б. Медер. Как става денят и нощта, както и годишните времена: пролет, лято, есен и зима. Прев. и доп. Спиро Гулабчев. Киев, 1884 и др.

Литературата по география е застъпена от различни по вид и предназначение издания: пътеписи, географски трудове, речници и популярни съчинения, като например: Н. Барсов. Материалы для историко-географического словаря России. Вильна, 1865 и от същия автор — Очерки русской исторической географии. География начальной летописи. Варшава, 1873; Бендерев. Военная география и статистика Македонии и соседних с нею областей Балканскаго полуострова. Спб., 1890; П. Р. Отшелников. От Солун до Белград. Пътни бележки и наблюдения. Б.м.г.; Мери Сомервилл. Физическая география. Перев. с англ. 5. изд. А. Мин. М., 1868; Е. Спространов. Битолско, Преспа и Охридско. Пътни бележки. С., 1890; С. Христов. Отечественно земеописание за народните класни училища (според програмата 3-тий клас). Пловдив, 1887; Arnold Hillberg. Nach Eski-Djumaia. Reise-Skizzen aus Bulgarien. . . Im Anhang: Bericht über die Messe von Eski-Djumaia im Mai 1876 von Graf Egm. Zichy. Wien, 1876; Neinrich Kiepert. Karte der Staaten auf den Balkan-Halbinsel nach den Grenzbestimmungen des Friedens von San-Stefano. Berlin, 1878; F. Kanitz. Donau-Bulgarien. Historisch-geographisch-etnographische Reisetudien aus den Jahren 1860—1875. Leipzig, s.a.

Литературата по изкуство е свързана в преобладаващата си част с историята на изкуството — особено интересна материя за един историк и филолог. Такива са например изданията: Байе. Византийское искусство. Перев. с франц. Спб., 1888; Н. П. Кондаков. Заметка о миниатюрах Кенигсбергскаго списка начальной летописи. Б.м., 1902 и от същия автор: О фресках лестницы Киево-Софийскаго Собора. Спб., 1888; Памятники христианскаго искусства на Аороне. Спб., 1902; Современное положение русской народной иконописи. Б.М., 1901; Е. К. Редин. Искусство и археология. Спб., 1905 и от същия автор: История искусства и русския художественныя древности. Харьков, 1902 и Критико-библиографические заметки по истории и археологии искусств. Харьков, 1902; Мозайки равенских церквей. Спб., 1896; И. Толстой и Н. Кондаков. Русския древности в памятниках искусства. . . Спб., 1884.

Дринов е проявявал интерес и към преподаването на изкуство в Харковския университет. Това се вижда от: Е. К. Редин. Преподавание искусств в Имп. Харьковском университете. К истории Импер. Харьков. университета. 1805—1905.

Справочна литература и литература с универсално съдържание

Към справочната литература в библиотеката на Дринов отнасяме всички езикови и отраслови речници и различните видове библиографски указатели.

Отрасловите и езиковите речници са свързани с езиковедските и филологическите изследвания на Дринов. Такива са например: Греческо-русский словарь. Ч. 1—2. М., 1903—1904; Словарь русского языка, составленный Вторым отделением Императорской академии наук. Спб., 1901; А. Дювернуа. Материалы для словаря древнерусского языка. . . М., 1894; Я. Головацкий. Географический словарь западнославянских и южнославянских земель и прилежащих стран. Вильна, 1884; И. Горбачевский. Словарь древняго актоваго языка северозападнаго края на царства Полскаго. Вильна, 1876; Р. Budmani. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Na svijet izdaje Jugosloven. Akademii znatnosti i umjetnosti. U Zagrebu. 1897.

Универсални справочници от рода на енциклопедиите не са записани в каталога на Дриновата библиотека. Малко вероятно ни се струва един такъв учен като него, събрал в библиотеката си над 2900 тома, да няма нито един универсален справочник. Допускаме, че при предаването на библиотеката семейството му е задържало тези именно издания, от които се нуждае всеки дом.

Наличието на много библиографски указатели в библиотеката на Дринов говори, че той е имал висока библиографска култура, че е разбирал добре значението на библиографията за работата на всеки учен. Същото може да се каже и за издателските и библиотечните каталози, от които се е ползвал за получаване на необходимата му информация.

Посочваме по избор отделни библиографски указатели и каталози: Я. Л. Барсков. Список трудов академика А. Н. Пыпина. 1853—1903. Спб., 1903; С. Ал. Белокуров. Указатель к чтениям в Императорском обществе истории и древностей российских при Московском университете за 1882—1887. М., 1888; Григорий Геннадий. Литература русской библиографии. Опись библиографических книг и статей, изданных в России. Спб., 1858; М. Г. Попруженко. Материалы для библиографии по Кирилло-Мефодиевскому вопросу. Б.м.г.; Славяноведение в 1901 год. Систематический указатель трудов по языкознанию, литературе, этнографии и истории. Спб., 1903; А. Теодоров-Балан. Български книгопис. Съставен от. . . Дял I. От времето на първата новобългарска печатна книга до последната Руско-турска война (1641—1877). С., 1893; Н. Тихонравов. Летописи русской литературы в древности. М., 1859; Систематический указатель статей, рецензий и заметок по славяноведению в поврежденных изданиях за 1900 год. Спб., 1901; Указатель к научным трудам Александра Николаевича Веселовскаго. 1859—1895. 2. изд. Спб., 1896; Т. Флоринский. Заметки о новых книгах по славяноведению. Киев, 1885 и от същия автор още: Новости сербской литературы. Киев, 1885, Новыя книги по этнографии и истории славян. Киев, 1884, Новыя книги по славяноведению. Киев, 1891, Критико-библиографический обзор новейших трудов и изданий по славяноведению. Киев, 1898; А. Францев. А. С. Пушкин в чешской литературе. Библиографические

материалы. Спб, 1898; Л. Шепелевич. Новыя сочинения по истории испанской литературы. Б.м.г. и Обзор иностранной литературы. Одесса, 1892, и др.

Както се вижда от приведените примери, библиографските указатели в библиотеката на Дринов обхващат както стари издания, така и нови, т.е. те са ретроспективни и текущи.

Каталозите, от които се е ползвал Дринов в научната си работа, са няколко вида: книжарски, издателски и библиотечни. Например: Первое прибавление к систематической росписи книгам, продающемся в книжном магазине Александра Ильича Глазунова в Москве. Составлено за время с юля 1867 по февраль 1869 г. Спб., 1869; Каталог книжного магазина А. И. Глазунова в Москве. М., 1869; Каталог библиотеки архива Историко-филологического общества (При Харьковском университете). Харьков, 1891; Каталог библиотеки Имп. Харьковского университета. Харьков, 1866; Каталог изданий Императорской академии наук. . . Спб., 1876, също и за издадените след 1901 — декември-юни; Каталог Патриаршей библиотеки, составленный в 1718 году. Спб., 1894; Katalog literatury polskiej wydawany przez Komisji Bibliograficzną wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Akademii Umiejętności w Krakowie. Kraków, 1903; Catalogue des livres publiés par l'Académie Impériale des sciences. 2. Publications en langues étrangères. Spb., 1877.

Към литературата с универсално съдържание следва да отнесем и няколко календара, които намираме в каталога. Такива са например: Голуб календар 1891 (проста година). У Цариграду; Българско календарче „Вардар“ за 1890 г. Солун, 1890; Календарче „Св. Кирил и Методий“ за 1888—1894 г. Солун, 1894; Русско-славянский календар за 1890. Пг., 1890; П. Р. Славейков. Смешный календар за нова година, астрономисан и написан. . . Цариград, 1861.

МЕДИЦИНСКИ НАУКИ. ПРИЛОЖНИ НАУКИ.

Тези науки са представени в библиотеката на Дринов с малко заглавия. Значителната част от тях са от областта на медицината и здравеопазването, като например: С. Ватев. Българската болница „Евлогий Георгиев“ в Цариград. С., 1900; от същия автор: Значението на антропологичните наблюдения върху учениците. Б.м.г., Принос към антропологическо изучаване на българите. Б.м.г.; Принос към българската антропология. Б.м.г.; А. Змеев. Русские врачебники. Исследование в области нашей древней врачебной письменности. Спб., 1896; П. П. Ковалевский. Курс частной психиатрии, читанный в 1881 г. в Харьковском университете. Киев, 1882; М. А. Попов. Анатомическое исследование костей, найденных при раскопках курганов в Харьковской губернии. Харьков, 1902; И. П. Скворцов. Динамическая теория и приложение ея к жизни и здоровью. М., 1900 и от същия автор: Гигиена с включением анатомии и физиологии человеческого тела. Общедоступно изложенное учение о здоровье. Харьков, 1897 и Сельскохозяйственные рабочие и организация за ними санитарного надзора в Херсонской губернии. Харьков, 1898; Pierre Bondareff. La lavage stomacal comme traitement dans les maladies gastriques. . . S. J., 1882; St. Wateff. Contribution à l'étude anthropologique sur la poids du cerveau chez les bulgars. Paris, 1910; St., Wateff. Kurorte und Mineralquellen in Bulgarien. Berlin, 1901; St. Wateff. Observation anthropologique sur la couleur des Yeux des cheveux et de la peau chez les élève et les soldats en Bulgarie. Note par le. . . Paris, 1910.

Приложните науки са представени с незначителен брой издания: четири са от областта на промишленото производство и пет — от селското стопанство. Посочваме няколко заглавия: А. Ф. Головин. Заметка по вопросу о необходимости реформ по почтовому и телеграфному ведомству в России. Б.м., 1882; В. Атанасов. Пръв отчет за държавната учебна занаятчийница в с. Княжево. За учебната година 1883/84 до 1886/87. С., 1887; Г. Драганов. Ръководство за правене на вино. Виена, 1873; Ф. И. Успенский. Византийские землемеры, наблюдения по истории сельского хозяйства. Одесса, 1888.

ПЕРИОДИЧНИТЕ ИЗДАНИЯ В БИБЛИОТЕКАТА НА ДРИНОВ

Периодичните издания — списания, „известия“, „труды“ и др.п., познати в специалната литература като „продължаващи издания“, се явяват печатни органи на научни общества, университети и академии. Като цяло фондът от периодични и продължаващи издания подчертава научния характер на библиотеката. Техният общ брой възлиза на 150 заглавия в 508 тома. По езика, на който са издадени, те се разпределят така:

Таблица № 3
за разпределение на списанията по език

Руски език	28
Български език	17
Френски език	10
Полски език	8
Чешки език	8
Сърбо-хърватски език	8
Немски език	6
Английски език	2
Румънски език	2
Латински език	1

Таблица № 4
за разпределение на продължаващите издания по език

Руски език	60
Български език	11
Полски език	6
Сърбо-хърватски език	1

По съдържание голяма част от периодичните и продължаващи издания се свързват със славистиката, която обединява: езикознание, литературознание, история, археология, етнография и фолклористика на славянските народи. Такива са например списанията: Библиотека „Свети Климент“. С., 1988/89; Византийский временник, издаваемый при Имп. Академии наук. Под ред. В. Г. Васильевского и В. Э. Регеля. Спб., 1894—1903; Временник Императорского Московск. общества истории и древностей российских. М., 1885; Русский филологический вестник. Ученый журнал, издав. под ред. М. А. Колосова. Варшава, 1879—1880; Заграничный вестник. Журнал иностранной литературы, науки и жизни. Спб., 1885; Гласник Дружства сръбске словесности. У Београду, 1849—1863; Славиеви гори (Родопи). Списание за народни умотворения, наука и обществени знания. . . Пловдив, 1894; Журнал Министерства народного просвещения. Спб., 1879—1888 Записки Восточного отделения Императорского русского археологического общества. Спб., 1893—1906; Известия Императорской академии наук. Историко-филологическое отделение. Спб. 1903—1905; Летопис на Българското книжовно дружество в София. С., 1899—1902; Отчеты

Императорской академии наук по отделению русскаго языка и словесности за 1866—1891. Спб., 1903; *Ljetopis Jugoslanske Akademije znanosti i umjetnosti*. U Zagrebu, 1877—1904; *Byzantinische Zeitschrift*, herausgegeben von Karl Krumbacher. Leipzig, 1892—1893; *Bulletin international de l'Académie des sciences des Cracovie*. Classe de philologie. Classe d'histoire et de philosophie. Cracovie, 1902; *Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce*. Kraków, 1904; *Archiwum Komisji Historycznej*. Kraków, 1902; *Archiv für slavische Philologie*. Unter Mitwirkung von A. Leskien und W. Nehring. Herausgegeben von V. Jagić. Berlin, 1875—1895.

Въпреки че посочените заглавия на списания и продължаващи издания са недостатъчни да охарактеризират тази важна част от библиотеката на Дринов, но и по тях може да се установи научният профил на периодиката, от която се е ползвал той в своите изследвания.

И при периодичните издания, както и при книгите, изпъкват неговите специализирани интереси към филологическите и историческите науки.

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА КНИГИТЕ ПО ГОДИНА НА ИЗДАВАНЕ

Получените данни от качествения анализ на фонда не са в състояние да разкрият в каква степен четената от Дринов литература е била нова и актуална и доколко библиотеката му е била текущо обновявана. Сведения от този вид могат да се получат посредством разпределението на книгите по година на издаване. Резултатите са отразени в

Таблица № 5

за набавените книги и списания по година на издаване⁹

1728—1	1826—1	1838—2	1848—4	1858—12
1773—1	1828—2	1839—3	1849—10	1859—13
1777—1	1829—2	1840—3	1850—5	1860—23
1786—1	1830—4	1841—3	1851—7	1861—20
1792—1	1831—1	1842—3	1852—4	1862—17
1796—1	1832—5	1843—1	1853—8	1863—16
1802—1	1833—4	1844—3	1854—6	1864—19
1814—1	1834—2	1845—3	1855—9	1865—18
1816—1	1835—2	1846—3	1856—8	1866—18
1818—1		1847—6	1857—10	1867—29
1868—31		1878—36	1888—81	1898—60
1869—38		1879—44	1889—53	1899—67
1870—32		1880—35	1890—67	1900—90
1871—40		1881—38	1891—47	1901—74
1872—28		1882—41	1892—61	1902—108
1873—30		1883—50	1893—78	1903—86
1874—40		1884—69	1894—82	1904—72
1875—39		1885—65	1895—69	1905—31
1876—53		1886—44	1896—92	1906—1
1877—37		1887—51	1897—66	

Резултатите от последния анализ по години на издаване дава възможност да се направят няколко по-съществени извода:

— Библиотеката на М. Дринов е комплектувана предимно с нови, съвременни за него издания.

— Броят на постъпилите в библиотеката му нови издания започва да се покачва значително след 1860 г., когато той е на 22 години. В 1861 г., както е

⁹ Тъй като не всички описания в каталога съдържат данни за годината на издаване, в таблицата са отразени 2452 книги и списания срещу 2969.

известно, той е вече студент в Москва и започва все по-осезателно да чувства нуждата от собствени книги за подготовката си по изучаваните предмети, а малко по-късно и за първите му научни изследвания¹⁰.

— Рязко се увеличава броят на доставените за библиотеката му книги през периода, когато той е вече професор в Харков. За времето от 1873 г., когато Дринов е избран за щатен доцент в Харковския университет, до 1905 г. за библиотеката му са набавени 1946 нови издания или средният прираст на библиотеката е 60 книги и списания годишно.

Изнесените факти показват, че библиотеката на Дринов е била една текущо обновявана, работна библиотека, активно използвана от своя притежател.

Единствен от видните дейци на Българското възраждане, които притежавали лични библиотеки със запазени за тях каталози, Дринов живее 28 години след Освобождението на България. Поради това и в библиотеката му намираме толкова много издания след 1879 г. Те са 1621 т. От 2451 датирани книги и списания броят на изданията след Освобождението възлиза на 66 %. Това означава, че с една значителна част от книгите си библиотеката на М. Дринов представлява преход от частните възрожденски библиотеки към частните библиотеки в новата българска държава. Чрез включената в нея литература може да се почувствува много по-осезателно духът на новата епоха, сменила възрожденската.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Проведените библиометрични изследвания на фонда на Дриновата библиотека позволяват да се направят следните по-съществени изводи:

1. Библиотеката на големия български учен Марин Дринов е образец на лична библиотека, добра база за научно-изследователска дейност.

2. Тя е редовно снабдявана с нови издания. За развитието ѝ и попълването ѝ с нови публикации Дринов се е грижил до края на живота си.

3. Библиотеката на Дринов е комплектувана с литература на различни езици, от които най-добре застъпен е руският.

4. Като книжовна сбирка библиотеката на Дринов разкрива и неговите научни и културни интереси, концентрирани главно в областта на българистиката, славистиката и историята. Темата „България“, представена в библиотеката от 224 книги, които съставляват 13.40 % от общия ѝ фонд, говори убедително за вниманието, което ѝ е отделял в научната си дейност.

Към тази тема с основание можем да присъединим и литературата за славянските просветители Кирил и Методий, а също и публикациите за Македония и Източния въпрос, защото и тези теми са непосредствено свързани с миналото и настоящето на България — централната тема, към която ученият проявява неотслабващ интерес през целия си живот.

---

¹⁰ В 1866 г. е написана в Женева първата му статия „Срашни ли са за народността ни фанариотите и йезуитите?“, публикувана в излизания в Цариград български вестник „Время“; в 1869 г. във Виена е издадена книгата му „Поглед върху произхождането на българския народ и началото на българската история“; в 1871 г. в Москва защитава магистърска дисертация „Заселение Балканского полуострова славянами“.